

SŁOWO, DŹWIĘK, OBRAZ – INTERTEKSTUALNOŚĆ W TELEDYSKACH

Celem projektu jest zbadanie wybranych teledysków, w których pojawiają się intertekstualne nawiązania do konkretnych motywów i konwencji literackich, malarskich, muzycznych i filmowych. Grupa badaczy złożona z trojga literaturoznawców, muzykologa i filmoznawcy zajmie się teledyskiem jako formą artystyczną, pozwalającą na przekazanie znanych treści w innowacyjny i skondensowany sposób. Badacze odpowiedzą na pytania, czy istnieją i z czego wynikają różnice między teledyskami z odmiennych kontekstów kulturowych, a także w jaki sposób teledysk odzwierciedla tradycje literackie, filmowe i muzyczne danego rejonu. Aby tego dokonać naukowcy dokładnie zbadają przekaz teledysków zakwalifikowanych do korpusu na podstawie związku z konkretną tematyką. Dla potrzeb obecnego projektu wyłonionych zostało sześć tematów: 1. Obecność nawiązań do bajek, baśni i literatury młodzieżowej; 2. Powszechne odwołania do powieści gotyckich (*Frankenstein* i *Dracula*) i ich współczesnych kontynuacji w technologicznych, posthumanistycznych odmianach; 3. Przywołanie wątków biblijnych od rajskich po apokaliptyczne; 4. Nawiązanie do dzieł sztuki w teledyskach (ekfrazy); 5. Portret artysty i artystki; 6. Wideoklipy, w których znaczenia powstają dzięki współlistnieniu dwóch lub więcej spośród pierwszych pięciu tematów.

Mimo ogromnej popularności, teledysk pozostaje na marginesie zainteresowań środowiska akademickiego. Niewiele książek i artykułów naukowych na świecie dotyczy tego zjawiska. Wideoklipem zajmują się niekiedy muzykolodzy i filmoznawcy, ale rzadko staje się on fundamentem ich naukowych dociekań, jak ma to miejsce w przypadku Carol Vernallis z Uniwersytetu Stanforda. Vernallis definiuje teledysk jako „relację między dźwiękiem i obrazem”, pomijając rolę słowa, od którego zaczyna się tytuł obecnego projektu. Słowo to nie tylko tekst piosenki, ale także kontekst kulturowy, związany z przekazami wynikającymi pośrednio lub bezpośrednio z opowieści, Biblii, mitów, baśni i wielu innych źródeł. Teledysk artystyczny nie stoi w opozycji do tradycyjnych form, ale w sposób twórczy przetwarza i uzupełnia dobrze znane wątki.

Projekt przyniesie efekty dla wszystkich trzech dyscyplin zaangażowanych w badania. Literaturoznawcy zyskają materiał, którego analiza wzbogaci świadomość motywów literackich i kulturowych poprzez spotkanie z nimi w przetworzonej formie w wideoklipach. Wpłynie to na postawy wobec literatury, która często omawiana jest w oderwaniu od przystępnych nowych mediów, przez co staje się elitarna lub archaiczna. Tymczasem literatura od zawsze wyprzedzała nowe formy. Jak twierdzi Mieke Bal, *Pani Bovary* Flauberta zawiera fragmenty „filmowe”, choć nie istniało wtedy kino. Wydobycie wątków literackich z wideoklipu i intermedialności z literatury otwiera drogę ku syntezie sztuk. Ważne miejsce zajmą w niej muzyka i film. Adeptci muzykologii zostaną dzięki projektowi uwrażliwieni na obecność „słowa” współistniejącego z „dźwiękiem i obrazem”. Wideoklip funkcjonuje podobnie jak opera, choć brak mu jej skali i monumentalności. Parodystyczne nawiązania do opery zawierał wyemitowany w 1975 roku teledysk grupy Queen pt. „Bohemian Rhapsody”, uznawany za początek ery nowej formy artystycznej. W filmoznawstwie wideoklip zajmuje pozycję niszową. Traktowany jest jako pochodna bardziej poważnych gatunków (np. etiudy). Badania nad nim jako zjawiskiem autonomicznym pozwolą ujawnić ogromny potencjał formy, w której przenikają się różne sztuki, konwencje i gatunki. Na podstawie wideoklipu badać można konstrukcje etniczności, czy seksualności, stereotypy i ich demontaż, kontekst kulturowy i narodowy. Medium to zasługuje na odrębne badania także dlatego, że przy jego udziale rozprzestrzeniane są przekazy obyczajowe i światopoglądowe, które wpływają na użytkowników w sposób o wiele bardziej bezpośredni niż sama literatura, muzyka, czy film.

Efektom realizacji projektu będzie nawiązanie dialogu w ramach środowisk, które zwykle nie mają ze sobą styku: literaturoznawców, filmoznawców, muzykologów, reżyserów oraz studentów. Zróżnicowanie analizowanego materiału (wideoklipy amerykańskie, brytyjskie, francuskie, polskie, rosyjskie i ukraińskie) sprawi, że dialog środowisk stanie się międzykulturowy. Przyczynią się do tego wyniki badań, które pojawią się w wolnym dostępie internetowym w języku angielskim.